HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

תמרים ויעסקו בתורה [א] עולא איקלע לפומבדיתא קריבו ליה טירינא דתמרי אמר להו כמה כי הני בזוזא אמרו ליה תלת בזוזא אמר מלא צנא דדובשא בזוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא בליליא צערוהו אמר מלא צנא סמא דמותא בזוזא בבבל ובבלאי עסקי באורייתא ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב [1] והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וגו' אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק אלא לא כאברהם שכתוב בו הר שנאמר [2] אשר יאמר היום בהר ה' יראה ולא [ב] כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר [3] ויצא יצחק לשוח בשדה אלא כיעקב שקראו בית שנאמר [4] ויקרא את שם המקום ההוא בית אל א"ר יוחנן גדול קבוץ גליות כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר [5] ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל וכתיב [6] ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד: יתום ששחטו עליו אפוטרופסין וכו': שמעת מינה [ג] יש ברירה א"ר זירא [7] שה לבית מ"מ ת"ר שה לבית [א] מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל יד אשתו אלא מדעתן תניא אידך [ד] לא ישחוט אדם לא על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל יד אשתו אלא מדעתן אבל שוחט הוא על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן ובין שלא מדעתן [ב] וכולן ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן ואין יוצאין בשל עצמן חוץ מן האשה שיכולה למחות מאי שנא אשה אמר רבא אשה וכל דדמי לה הא גופא קשיא אמרת חוץ מן האשה שיכולה למחות טעמא דמחי הא לא מחי נפקא בשל בעלה והא קתני רישא ולא על ידי אשתו אלא מדעתן הא סתמא לא נפקא [ג] מאי אלא מדעתן לאו דאמרי אין אלא בסתמא לאפוקי היכא דאמור לא והא כולם ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן דבסתמא וקתני חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות אמר רבא [ד] כיון ששחטו אין לך מיחוי גדול מזה: עבד של שני שותפין וכו': רמי ליה רב עינא סבא לר"נ תנן עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן והתניא רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל א"ל [ה] עינא סבא ואמרי לה [ו] פתיא אוכמא מיני ומינך תסתיים שמעתתא [ה] מתניתין בדקפדי אהדדי ברייתא דלא קפדי אהדדי: מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו וכו': משל רבו הוא דלא יאכל אבל משל עצמו יאכל והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה דתנן [ז] מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי בית הלל בית שמאי אומרים

תקנתם

תמרים. יש בבבל הרבה: **טירינא.** סל: **כמה כי הני בזוזא.** כמה מאלו בזוז אחד: הר המוריה ושדה דיצחק ובית אל דיעקב כולם בהר הבית התפללו: **שקראו בית.** מקום מיושב: **יום יזרעאל.** יום כניסיהון מתרגמינן וקרי ליה יום כיצירת בראשית: **יש ברירה.** שהוברר שבזה נתרצה בשעת שחיטה אילו הודיעוהו: **שה לבית.** איש בעל הבית יקחנו לכל בני ביתו ואין צריך דעתן: **על ידי.** בשביל. שבנו ובתו הקטנים עליו לחנכן הלכך בין מדעתן דהיינו בסתמא כדמוקי לקמן בין שלא מדעתן דאמרי לא אין יכולין למחות וכן עבדו ושפחתו הכנענים על כרחם ימשכו אחריו דסמוכין עליו אבל שפחתו העברית אף על גב דלא משכחת לה אלא בקטנה דהא יוצאה בסימנין כיון דאין עליו לחנכה יכולה למחות: ה"ג **תניא אידך לא ישחוט אדם לא על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים ולא על יד אשתו אלא מדעתן אבל שוחט הוא כו' חוץ מן האשה.** שיוצאת בשל עצמה מפני שמחאתה מחאה דקיי"ל [ח] (גיטין דף עז:) יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונית משלך ואיני עושה לצרכך: ה"ג **מאי שנא אשה.** כלומר מאי שנא איהי מעבדו ושפחתו העברים ובנו ובתו הגדולים: ומשני **אמר רבא אשה וכל דדמי לה.** דהיינו כל הני. שיכולים למחות משמע שמחאה שלהם מחאה אלמא טעמא דמחאי הא סתמא יוצאה בשל בעלה: ה"ג **לאפוקי היכא דאמור לא.** אין אנו רוצין דהיינו מחאה: **בדקפדי אהדדי.** שני הבעלים ואין רוצין ליהנות זה מזה הלכך אפילו נתרצה האחד שיאכל העבד משלו אין חבירו רוצה שיהנה חלקו משל חבירו: **כמשנה ראשונה.** קודם שחזרו ב"ה לא יאכל משל עצמו מפני שאין חלק עבדו' נמשך אחר דעתו: **כמשנה אחרונה.** הואיל ובידינו לשחררו הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עצמו:

תקנתם

שמעת מינה יש ברירה. הכא לא שייך מאי רוצה בשעת שחיטה דבשלמא לעיל אשמעינן דאי לא ביררה בשעת שחיטה אינה אוכלת כלל אע"ג דס"ד דבתר בעלה גרירא טפי אבל הכא אם רוצה בשעת שחיטה מאי קמ"ל: **שה** לבית מ"מ. פי' משום דשה לבית לאו דאורייתא והכי אית ליה לר"ז גופיה בפרק אין בין המודר (נדרים דף לו.) ואם תאמר והיאך מאכיל פסח שלא למנויו נהי דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו לספות לו בידים אסור כדאמר בפ' חרש (יבמות דף קיד.) ואור"י דהתם ילפינן מלא תאכלום ולא אסור אלא דומיא דשרצים ונבילות אבל כה"ג דאיכא חנוך מצוה שרי: **על** ידי בנו ובתו הקטנים. בפ"ק דב"מ (דף יב:) גבי מציאה איכא למאן דאמר דלא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו וזהו קטן הכא ע"כ קטן ממש מדאמרי' בין מדעתו בין שלא מדעתו ושלא מדעתו אמרינן בסמוך היינו דאמרי לא וגדולים פשיטא דיש בידם למחות אפי' סמוכין על שלחן אביהן: **וכולן** ששחטו כו'. קמ"ל אפי' סתמא כיון דשחטו אין לך מיחוי גדול מזה כדאמרינן בסמוך: **מתניתין** בדקפדי אהדדי. אין לפ' דקפדי שאין כל אחד רוצה להנות את חבירו ולכך אפילו חלקו לא יאכל דאי אפשר שלא יהנה גם חלק חבירו א"כ כל אחד ששוחט עליו וכי [א] השוחט הוא סבור שיהנה חלקו משלו ולא יהנה חלק חבירו דמסתמא מיירי כששחט עליו רבו דומיא דרישא יתום ששחטו עליו כו' ועוד דמי שחציו עבד אמאי לא יאכל משל עצמו אף למשנה ראשונה דדעתו ודאי להנות אף חלק רבו כדי לצאת ידי חובה לכך נראה כפי' הקונטרס דקפדי שכל אחד אינו רוצה שיהנה חלקו משל חבירו [ב] ושוחט אף על חלק חבירו וסבור שחבירו אינו מקפיד אם יאכל חלקו משלו ולכך חציו עבד לא יאכל למשנה ראשונה אף משל עצמו: [ט] **לישא** שפחה אינו יכול. ואם תאמר [ג] וליתי עשה דפרו ורבו (בראשית ט) וידחה לאו דלא יהיה קדש (דברים כג) וי"ל משום דידה דליכא עשה [ד] דאפשר לה בעבד ועוד [ה] דבתחלת ביאה מיעקר לאו ולא מיקיים עשה אלא בהוצאת זרע [ו] וא"ת וימכור עצמו בעבד עברי ויהיה מותר בשפחה וי"ל בזמן שאין היובל נוהג דאז נמי אינו נוהג עבד עברי [י] ועוד אומר ר"י [ז] דאסור למכור עצמו בעבד עברי כדאמרי' בפ"ק דקדושין (דף כב:) וא"ת ישא חציה שפחה וחציה בת חורין וי"ל דאתי צד עבדות ומשתמש בצד חירות ואם תאמר וישא ממזרת דממזר מותר בשפחה דבפרק האומר (שם דף סט.) אמר רבי טרפון יכולים ממזרים ליטהר כיצד ממזר נושא שפחה ומותר נמי בצד חירות דחרורי וממזירי מותרים לבא זה בזה וי"ל אי חציו עבד קדושין תופסין אתי צד עבדות ומשתמש בצד אשת איש ואי לא תפסי אם כן בעילתו בעילת זנות והשולח (גיטין מג.) מספקא ליה אי תפסי אי לא ועוד אור"ת דאין (א) תקנה להרבות ממזרין ואם תאמר וישא נתינה דחרורי ונתיני מותרים לבא זה בזה וי"ל דאף על גב דממזר מותר בשפחה נתין אפשר דאסור בה [ח] דקדש ועומד הוא הממזר שנולד מאיסור דלא תפסי קדושין ולכך מותר בלאו דלא יהיה קדש [ט] והא דאמרינן בית מותרות (יבמות דף פה:) דממזרת ונתינה מרגלא ליה (ב) לפי שיכול להכשיר זרעו שישא בנו שפחה ואף על גב דנתין אסור בשפחה האי גברא לא אכפת ליה באיסור דהא קא נסיב נתינה:

כופין

א) תענית ט:, ב) [ע' תוספות ברכות לד: ד"ה חליף וכו'], ג) [לעיל פז. לקמן פט.], ד) [תוספתא פ"ז ה"ד], ה) [מגילה יד:], ו) [שם: ע"ז טז: ע"ש פירש"י ברכות נ. ע"ש פירש"י], ז) חגיגה ב. גיטין מא. ב"ב יג. ערכין ב: עדיות פ"א מי"ג, ח) [כתובות נח:], ט) שייך לע"ב, י) [כדאיתא קדושין סט.],

◆

תורה אור השלם

1. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר יְיָ אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיֹרֵנוּ מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה בְּאֹרְחֹתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָםִ: ישעיהו ב ג
2. וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְיָ יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְיָ יֵרָאֶה: בראשית כב יד
3. וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים: בראשית כד סג
4. וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם הָעִיר לָרִאשֹׁנָה: בראשית כח יט
5. וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל: הושע ב ב
6. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד: בראשית א ה
7. דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: שמות יב ג

◆

מוסף רש"י

דתמרי. דבש עושין מהן (תענית ט:). **ובבלאי לא עסקי באורייתא.** כלומר יכולין הן לעסוק תמיד שיש להן מזונות בזול ובלא טורח (שם). **צערוהו.** בשלשול, דאמרו (גיטין ע.) תמרי משחנן ומשלשלן (תענית שם). **מלא צנא סמא דמותא בזוזא.** שמתוך שלוקחין אותו בזול אוכלין מהן הרבה ומצערים אותן (שם). **פתיא.** כלי חרס (ברכות נ.) פתיא אוכמא, כלי שחור, כמו (ע"ז לג:) הני פתוותא דבי מיכסי אוכמא, שנשחר ע"י מלאכה, כלומר גם אתה רגיל ותדיר בתורה כמו (ברכות כח.) מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה, חכמה מפוארה בכלי מכוער (עי' תענית ז.) דרכן של תלמידי חכמים שמלטערין על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם (ע"ז טז:). **מיני ומינך תסתיים שמעתתא.** כלומר על ידי ועל ידך תתפרש אמתו של דבר (מגילה יד:). **מי שחציו עבד וחציו בן חורין.** כגון שהיו ב' אחין או ב' שותפין ושחרר אחד את חלקו (גיטין מא.).

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה ח:
ו ב שם הלכה ט:
ז ג שם הלכה ח:
ח ד שם הלכה י:
ט ה שם הלכה יב:

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לישא וכו' ועוד אור"ת דאין זו תקנה: (ב) בא"ד מרגלא ליה לישראל לפי שיכול:

◆

מוסף תוספות

א. בעל הבית זה שוטה הוא שיהא סבור... כך הנוסח בתוס' שאנץ. ב. שהוא רוצה לעשות מצוה. שם. ג. אמאי כופין. תוס' ב"ב יג. ד"ה כופין. ד. בתוס' גיטין מא. ד"ה לישא מוסיף. ואפי' מיפקדא אפשר לה בכיוצא בה. ועי' מהרש"א. ה. דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה. תוס' ב"ב שם. ו. דחזיא להתעבר. תוס' גיטין שם. ז. דאפי' בזמן שהיובל נוהג אין זו תקנה. תוס' שאנץ. ח. והא דאסור נתין בשפחה טפי ממזר אע"ג דשניהם פסולי קהל וכו' משום. תוס' גיטין שם. ט. [אבל] נתינה אסור בצד עבדות דלאו קדש ועומד הוא אע"ג דמותר בממזרת משום דלא מיקרי קהל מוזהר בלאו דלא יהיה קדש. תוס' חגיגה ב: ד"ה לישא.

◆

רבינו חננאל

אמר ר' אלעזר מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה וגו'. **מתני' יתום ששחטו עליו** אפוטרופין יאכל ממקום שרוצה, ש"מ יש ברירה. **אמר ר' זירא** שה לבית מכל מקום. בין מדעתו בין בעל כרחו. **תניא נמי הכי שה לבית, מלמד שאדם שוחט על ידי בנו ובתו הקטנים** ועל [ידי] עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן. **וכלן ששחטו ושחט רבן** עליהן יוצאין בשל רבן חוץ מן האשה. ואוקימנה חוץ מן האשה וכל (רבותה) [דכוותה] שיכולין למחות. והאשה כיון ששחטה לעצמה, אע"פ שלא מיחת בפירוש, שחיטתה לעצמה אין לך מיחוי גדול מזה. **עבד של שני שותפין,** אם אלו השותפין קפדי אהדדי שלא ישמש לזה יותר מזה. וכן במזונות קפדי שלא יאכילנו אלא כדי חלקו בלבד לא יאכל משל שניהם, ומתני' דקפדי אהדדי. ברייתא דקתני יאכל ממי שהוא רוצה, בשותפין דלא קפדי אהדדי. **מי שחציו עבד וחציו בן חורין,** במשנה ראשונה דתני עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, לא יאכל לא משלו ולא משל רבו. אבל במשנה אחרונה דקתני כופין את רבו ועושין אותו בן חורין כו', [יאכל] משל עצמו כי כבן חורין הוא.